

L'OBSERVATORI DEL TURÓ DE L'HOME: anècdotes i realitats.

“L'estació del Montseny ja porta una altra volada. L'any polar l'ha feta néixer, però ella no morirà amb l'any Polar. És una conquesta massa important perquè tornem enrera. La llavor que la Generalitat de Catalunya ha sembrat dalt del Montseny germinarà i es farà gran. Uns altres, potser, seran els destinats a contemplar-ne tota la ufana; per avui, constatem només que l'obra és començada, i marquem la seva naixença amb pedra blanca.” E Fontserè, 1933

RESUM

La construcció d'aquest emblemàtic observatori, inaugurat l'estiu de 1932, fou promoguda pel doctor Eduard Fontserè (Barcelona, 1870-1970), fent realitat un projecte de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques l'any 1881 i que fou abandonat per les destrosses que hi va produir una forta tempesta. Juntament amb l'observatori de Sant Jeroni de Montserrat foren els dos observatoris d'altura catalans destinats a estudiar la circulació atmosfèrica general amb motiu de l'Any Polar 1932-1933. La llavor que la Generalitat de Catalunya va sembrar al cim del Montseny va germinar i es va fer gran. En aquest popular cim si han escrit moltes planes de la meteorologia catalana. L'observador F. García de Castro s'hi va passar 36 anys. Actualment l'observatori és propietat de l'INM i forma part del Parc Natural del Montseny que gestiona la Diputació de Barcelona; ambdues institucions es qüestionen la seva continuïtat.

PEU FOTO 1: observatori del montseny, l'emplaçament de l'observatori del Turó de l'Home que volen reubicar-lo unes desenes de metres més avall, al Puig Sesolles base militar (al fons). Font:ACOM-Penell, <http://www.acom.es/pen/pen0/pen0tuho.html>)

HISTÒRIA

Una fita important per a la Meteorologia catalana fou dotar Catalunya de dos observatoris d'altura. Fins a la seva construcció, les observacions d'aquests tipus a l'occident europeu s'acabaven al Pic du Midi, al Pirineu Francès. L'estiu de 1932 amb el segon Any Polar, queden instal·lats els observatoris de Sant Jeroni de Montserrat i del Turó de l'Home. El primer, provisional, pel compromís polar, mentre que el del Turó de l'Home era de molta més envergadura, tanta que el doctor Fontserè havia pensat d'ésser-hi enterrat.

La construcció de l'observatori fou possible gràcies al ajuts de la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans i de la Generalitat de Catalunya, a banda d'altres col.laboracions altruistes com la del doctor Jardí (Tivissa,1881 -Barcelona,1972) o la del propietari dels terrenys el senyor Ricard Campmany. No en va aquestes despeses superaven de llarg el pressupost total del Servei Meteorològic de l'època. El primer observador que primer de forma interina i després de forma definitiva s'hi va instal·lar fou en Josep Gil de Gracia provinent del món excursionista. En Josep Gil va prendre possessió del seu càrrec d'observador amb residència al cim del Montseny amb data de 28 de gener de

1933 i un sou de 6000 pessetes, un dels més elevats dins la plantilla del Servei que aleshores estava formada per 11 meteoròlegs.

PEU FOTO 4: Observatori del Turó de l'Home acabat d'instal·lar i pujada d'instruments. Font: SMC, http://www.gencat.es/servmet/smc/c_histo.htm

Des d'aquest popular cim s'hi han escrit moltes planes de la meteorologia catalana i moltes anècdotes curioses. Des de la sublevació del primer observador en vers el director del servei fins la detenció del seu successor en el Sr. Jaume Bordas i Bley que s'hi estigué fins al final de la Guerra Civil. Posteriorment, l'any 1939 es reobrí l'observatori a càrrec d'especialistes en meteorologia de l'exèrcit de l'aire fins que l'any 1951 s'hi establí en Fernando García de Castro (Úbeda, Jaén 1922 - Úbeda, 1999), funcionari del "cuerpo de observadores de meteorología" i col·laborador de l'INM al Turó de l'Home, fins la seva jubilació pel febrer de 1987. Durant més de 36 anys va informar puntalment, primer via ràdio i després via telefònica, des de la seva dura però privilegiada talaia de 1712 metres d'altitud. Una de les seves darreres aparicions públiques a Catalunya fou en un tapadot, plujós i ventós diumenge 12 de novembre de 1995 per donar suport a la iniciativa del CEC de col·locar una placa que recorda que l'observatori va ésser construït per iniciativa del doctor Fontserè, l'any 1932. (foto 3)

ANÈCDOTES

L'any 1944, arran d'un gran temporal, sembla que l'observatori va ésser canviat de lloc per moments, si més no en la ment retorçada de l'època. El diari de Barcelona publicava: *"Por primera vez, después de los temporales se ha conseguido escalar la cima del Turó de l'Home, donde está el observatorio del Montseny allí instalado y que se hallaba sepultado por la nieve y el hielo, ya que las personas que en él prestan servicio habían sido evacuadas al iniciarse el temporal. La expedición que llevó a cabo el rescate estaba mandada por el capitán jefe de Meteorología del Sector Aéreo de Cataluña, don Juan Bautista López Cayetano. Actualmente el material científico está dispuesto para funcionar nuevamente"*

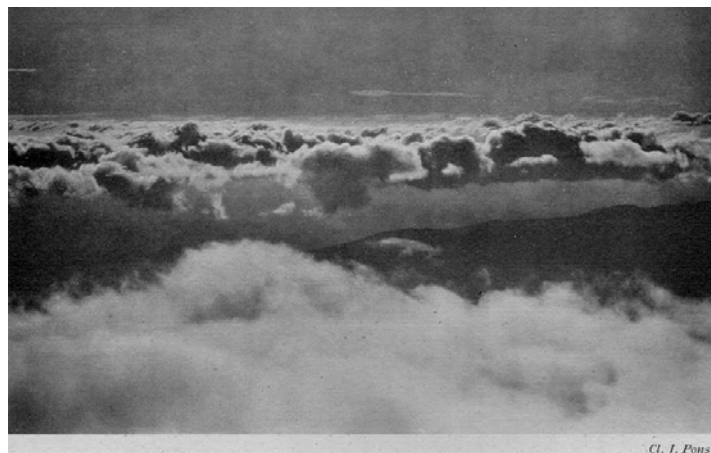

PEU FOTO 3: Fernando com contempla joiosament la inauguració de la placa per un rebesnét d'en Fontserè (a coll-i-bè del seu pare) i amb l'ajut del president del CEC Sr Conrad Blanch (esquerra). Foto: Francesc Isern (Gurb de la Plana, Osona).

L'any 1970 amb motiu del centenari del doctor Fontserè el Centre Excursionista de Catalunya anuncià als diaris que es proposava col·locar una placa a l'observatori, recordant als visitants que havia estat construït per iniciativa del doctor Fontserè. La nota negra la va donar l'antic Servei Meteorològic Espanyol (SME) que no va autoritzar el CEC la col·locació d'una placa a l'Observatori del Turó de l'Home perquè era escrita en català. Afortunadament, des del diumenge 12 de novembre de 1995, tothom qui puja al Turó de l'Home pot veure una placa que recorda que l'observatori va ésser construït per iniciativa del doctor Fontserè, l'any 1932. Això ha estat possible gràcies a l'homenatge que li va organitzar el CEC, i que comptà, entre altres, amb la col·laboració de la meteorologia institucional, que des de 1978 es diu Institut Nacional de Meteorologia (INM).

REALITATS

Des de la talaia que representa el Turó de l'Home els meteoròlegs del Servei Meteorològic de Catalunya, i en especial el seu fotògraf Sr. Josep Pons i Girbau (Blanes, 1889 – Reus, 1966) impressionà un dia darrera l'altre milers de clixés del celatge català, aconseguint una de les col·leccions de fotografies de núvols més valuoses del món. Però l'atzar, que ha dut de mal borràs tantes coses a la nostra terra, també va voler malmenar l'obra d'en Pons i tota la d'aquell meritori Servei, inclosa la documentació amb les dades de l'observatori del Turó de l'Home. Pons, a l'igual que el doctor Fontserè, moriren convençuts que l'arxiu de núvols havia estat destruït, però afortunadament, una bona part de l'arxiu va ésser retornat a la Generalitat l'any 1983, cosa que no té paral·lelisme en altres arxius igualment requisats.

PEU FOTO 4: Banc d'estratocúmul, vist de cantell (Montseny, 4 de desembre de 1932, 16 h. 18 m). el clixé més encertat segons l'opinió del doctor Fontserè. Font: Fundació Rabell. *"El mantell d'estratocumulus, francament convectiu o de correnys ascendents, té un plafó inferior que sembla tallat amb un ganivet, senyal evident d'una gran uniformitat en la temperatura i en l'estat higromètric arran de terra. Aquest plafó i l'aspecte cupuliforme de la part superior corroboren l'origen convectiu. El mantell té just el seu límit a poca distància de l'observador; al lluny, a dreta i esquerra, té quilòmetres d'extensió. El gruix, com veiem, és relativament insignificant. Al moment de la fotografia, una boira local impedia de veure la vall inferior, però no la serra costera, més baixa que els núvols."* Les estacions meteorològiques de muntanya fundades per la Generalitat amb motiu de l'any Polar 1932-1933. E. Fontserè, 1933

Les següents paraules, amb la seva galania d'estil i de concepte, reflecteixen prou bé l'esperança dipositada per Fontserè en l'observatori del Montseny: *"Aerològicament, la situació del cim del Montseny és excepcional. Batut per vents que no s'han arrossegat per terra, la temperatura hi té una variació mínima, i és gairebé la de l'atmosfera lliure."...*"Les gràfiques del Montseny són, doncs, un historial meteorològic de l'aire lliure, com el que deduiríem d'un sondeig en avió, mentre que el de la plana és un historial podríem dir-ne ecològic, d'interès per als pagesos i els higienistes."..."La seva situació és excepcional per als estudis físics de l'atmosfera. El nivell de condensació del vapor aquós es troba gairebé sempre a altures poc diferents de la del cim. Els fenòmens de formació de les gotes líquides dels núvols, els de la sobrefusió, del gebratge -el gebratge tan temut pels aviadors-, es produeixen allí a l'abast de la mà de l'observador. El Montseny pot ensenyar moltes coses als meteoròlegs. Es així com prevèiem l'esdevenidor d'aquella llavor sembrada al cim de la munyanya, i així com hauria estat enfocat, faria ja molt de temps, el programa d'aquell observatori, si no fos pel mal fat que plana damunt tantes il·lusions."

Esperem que el mal fat pronosticat per Fontserè deixi de planar sobre l'observatori d'una vegada i que el trasllat sigui tan fugisser com ho va ésser el de l'any 1944.

Joan Arús

Meteoròleg

jarus@geocities.com